

T.C.
DIYARBAKIR VALİLİĞİ

DIYARBAKIR

NEBİLER, SAHABİLER, AZİZLER VE KRALLAR KENTİ
SEMPOZYUMU

25-27 Mayıs 2009

Diyarbakır

T.C. Diyarbakır Valiliği
Proje Koordinasyon Merkezi
www.diyarbakirproje.gov.tr
0412 223 01 44

ISBN: 978-605-378-631-3

Grafik Tasarım
Aral Ajans Ltd. Şti.
+90.312 433 2725

Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Mat. ve Tic. İşl.
Örnek San. Sit. 1. Cad. 358. Sok.
No: 11, Ostim/Ankara
Tel : 0312 354 9131
Fax : 0312 354 9132

© Bu eserin bütün yayın hakları Diyarbakır
Valiliği'ne aittir. Yayıncının izni olmaksızın
kısmen ya da tamamen çoğaltılamaz.

Yayın Tarihi: Şubat 2010

Bu eser,
Diyarbakır Valiliği'nin Sosyal Destek (SODES) Programı çerçevesinde yürüttüğü "Diyarbakır -Diyarbakır
Kültür Sanat Etkinlikleri" projesi kapsamında gerçekleştirilen "I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler
ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu" nun tebliğleri sonucu ülkemize kazandırılmıştır.

Diyarbakır'da Ayakta Duran Üç Kilise

THE THREE CHURCHES ARE STILL USED FOR WORSHIP IN DİYARBAKIR

Yrd. Doç. Dr. M. Hadi TEZKUR

Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Diyarbakır İ.Ö. ve İ.S. birçok inanç, kültür ve dillerin rahmi olmuştur. Diyarbakır'da birçok din bir arada yaşamıştır. Onlardan biri de Hıristiyanlıktır. Süryaniler, Keldaniler, Ermeniler, Hıristiyan mezheplerinden bazılarıdır. Geçmişte birçok kilise vardı. Ancak günümüzde sadece üç kilise vardır. Meryem Ana Ortodoks Kilisesi, Mar Petyun Keldani Katolik Kilisesi ve Protestan Diyarbakır İncil Kilisesi. Onlar ve diğerleri bizim geçmişimiz ve geleceğimizdir. Mar Petyun Keldani Katolik Kilisesi tam olarak yapılış tarihi bilinmiyor. Onun 4. yüzyılın sonları ile 5. yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kilise tarihinde birkaç kez restore edilmiştir. En son 17. yüzyılda tamirden geçti. Uzun yıllar Patriklik merkezliği de yapmıştır. Bu tarihi kilise hala farklı inançlardan olan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Meryem Ana Kilisesi muhtemelen İ.S. 3. Yüzyılda yapılmıştır. Kilise Ortodokluğa aittir. Kilise hala Süryani Yakubi Cemaati tarafından kullanılmaktadır. İbadet dili İsa'nın dili Aramcadır. Kilise birçok kez restore edilmiştir. Bizans tipi sunağı ve bazı ilginç ikonlarıyla büyük özellik taşır. Diyarbakır'da Kilise Ayinlerine katılan sadece onbeş Süryani kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Kilise, Süryani...

ABSTRACT

Diyarbakir has been the venter of many beliefs, cultures and languages during BC and AD. Many religions have lived together in Diyarbakir. Christianity is one of those religions. Syriacs, Chaldeans, Armenians, are some of Christian denomination. In the past there were many churches. But Today there are only three churches. They are Virgin Mary Orthodox Church, Mar Petyun Keldani Catholic Church and Bible Protestant Church of Diyarbakir. They and others are our past and future. The exact construction date of the Diyarbakir church of Mar Petyun is not known. It has been expected that it was built in late 4rd or early 5rd Century. The church was restored several times in the history that was last restored in 17rd Century, and it was the Center of Patriarchate for a long time. This historical church is still been visited by the people from different beliefs. The church of the Virgin Mary probably dates from the 3rd century DD. This church belongs to the Orthodox. The church is still in use by the remaining Syriac Jacobite Christian Community, and services are conducted in Aramiac the language of Jesus. The church has been many times restored and features of interest include the Byzantine altar and some interesting ikons. Only about 15 families still attend the services.

Key Words: Diyarbakır, Churches, Syriac...

Giriş

Diyarbakır 1540 sayımına göre o zamanki Konyanın ve Sivasın üç katı, Tokatın iki katıdır. Tarihin her döneminde siyasal, askeri özelliği yanında canlı bir ekonomi özelliğine de sahipti. Bunlar arasında ipek, pamuk, tiftik, deri, şişe, çömlek, testicilik, bakırcılık, kuyumculuk, telkare ilk akla gelenlerdendir. Diyarbakır ilk gazetesini 1869'da hem de o dönemde Diyarbakır Valisi olan Kurt İsmail Paşanın kurduğu matbaada basarak çıkartmıştır. Bu yüzden Diyarbakır'ın her alanda olduğu gibi mimari alanda da örnek olması doğaldır. Nitekim Evliya Çelebi 1900'deki bir salnamede de geçtiği şekliyle kentte 45 cami ve mescid, 20 han, 1 basımevi, 11 medrese, 9 Hıristiyan Okulu, 2 yabancı okul, bir Yahudi okulu, 1 sanat mektebi... olduğunu ifade eder. Bugün bunların % 10'u bile ayakta değildir.¹

1. Diyarbakırda Yapı Kaybının Nedenleri

Yapı kaybının nedenlerini sadece insanların ihmaline ya da kasdi davranışlarına bağlamak doğru değildir. Diyarbakır Tarihine göz attığımızda tabii afetlerden yangınlara varıncaya kadar bir çok felaketlere uğramış olduğunu görmekteyiz. İlk göze çarpan tabii afetlerden en önemlileri beklide yangındır. 1114-5 yılı yangınında Ulu Cami temeline kadar yanmıştı. 1711, 1713, 1912 yangınları Diyarbakır'ın geneline büyük zarar veren yangınlardı. 1803, 1819 ve 1831 ayaklanmaları da kente büyük zararlar vermişti. Bunun yanı sıra mesela 1830'da Ulu Cami'ye 1828'de Behram Paşa Camisine yıldırım düşmüş, ancak 100 yıl sonra onarımları gerçekleştirilebilmişti. Keza 1754 ve 1894 kolera salgını ile 1916 tifus salgını şehir nüfusunu tehdit eder hale gelmişti. Bütün bunların ışığında Diyarbakır'ın kaybettiği tarihi görüntüsünde ihmallerin de rol oynadığını unutmamalıyız. O eski görüntüsünü tekrar kazanması hayati bir anlam taşımaktadır. Hem Diyarbakır, hem bölge, hem de Türkiye açısından...

2. Ayakta Kalmayı Başaran Kiliseler

Diyarbakır'da İslam öncesi üç farklı dini inanç sisteminin hakim olduğu görülür. Şemsiler (Güneşe Tapanlar), Yahudiler, Hıristiyanlar.

Hıristiyanlıkta Gregoryen (Ermeni), Yakubi (Süryani Kadim), Ortodoks (Rum), Asuri ve Keldani olmak üzere beş mezhebe ayrılıyordu. Bu beş mezhebin ve diğer bütün dinlerin dini yapıları vardı. Ancak bugün bunların büyük bölümü yok olmuş durumdadır. Her şeye rağmen ayakta kalanlar ve düne kadar yokken şimdi ayağa kalkan kiliselerimiz:

Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi,

Keldani Mar Petyun Kilisesi,

Protestan Diyarbakır Kilisesi.

Bunun dışında necip milletimizin âlicenaplığının bir sonucu olarak ciddi biçimde restore kapsamına alınmış olan ve çalışmaların sürdüğü Surp Gregos, Saint George (Kara Papaz) kilisesi sayılabilir. Makalemize konu ettiğimiz Diyarbakır Protestan Kilisesinin geçmişten bugüne değil günümüzden yarına bir görüntüsü vardır. 2003 yılından itibaren Meryem Ana Kilisesi karşısında yaptırılan binada faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bugün Kilise olarak varlığını devam ettirmekte olup elliye aşkın daimi bir camaati bulunmaktadır. Pastörü Ahmet Güvener Bismil'in bir köyünden olup Alevi ve Türkmen iken Hıristiyanlığı seçmiş ve misyonerlik faaliyetini sürdürmeye devam etmiştir.

2.1. Meryem Ana Kilisesi

Meryem Ana Kilisesi bugün gerçek anlamda faal durumda olan tek kilise diye bilinir. 1300 yıllık bir kilisedir. Geçen yıl onarımı bitirilip hizmete açılmıştır. Oldukça popülerdir. Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği Haçın bir parçası dünyada sadece Diyarbakır Meryem Ana Kilisesinde bulunmaktadır.

Görevli Papazı Yusuf AKBULUT bazen halk tarafından kendisine tepki gösterildiğini ifade ederek "Biz misyonerlik yapmıyoruz. Asıl misyonerlik yapan ve bizleri de halkın gözünde kötü gösteren karşımızdaki Protestan Kilisesidir" demektedir. Bu vesileyle biraz da Süryanilerden bahsetmemiz gerekmektedir:

Onlar Hz. İsa'da ilahi ve insani tabiatın birleşerek tek tabiat olduğunu savunan monofizit bağımsız ve özerk kiliselerdir. Süryaniler Mezopotamya bölgesinde Suriye'de yaşadıkları için bu adı almışlarsa da 38 yılında Hıristiyan olduklarında Antakya'yı merkez edinmiş bir topluluk haline geldiler. Aramca dialektlerinde Süryanicenin ağırlığı vardır.

Meryem Ana Kilisesinde Ayin Zamanı

Üçlemeyi üç sıfat olarak ifade ederler.

İsa'nın insani varlığı fanidir.

Kilise İsa'nın kurduğu ve ebedi olandır. Namazda kible

doğudur. Pazar ve bayram günlerinin dışındaki günlerde namazlar secdeli ve rekatlidir. Yedi vakittir. Dördü farz, üçü sünnettir.

Vaftiz olurlar, sünnete karşıdırlar.

Boşanma olmaz, tek evlilik esastır.

Kilise 6. Yüzyıldan kalma olup zamanında birçok onarımlar görmüştür. Bizans devrinden kalma bir mihrabı vardır. Roma biçimi kapısı ilgi çekicidir. Kilisede bazı azizlerin türbeleri mevcuttur. Süryani Kadim Yakubi Mezhebine ait olan kilisede bazı azizlerin tasvirleri bulunmaktadır.

Kilisenin yapı topluluğuna baktığımızda Kilise, Mor Yakup kutsal alanı, dört avlu, derslik ve bir lojmandan oluşur. Giriş Ana Sokak kuzey yakasındaki 34 numaralı kapıdan olup tonozlu ufak giriş eyvanından, ufak bir avluya, oradan da kuzeyindeki ana avluya geçilmektedir. Birinci Avlunun batısındaki derslik ile doğusundaki konut ve derslikler Ana Sokak boyunca sıralanırlar. Bunların en doğu ucunda şimdi kapalı olan Patrik Kapısı vardır. Bu kesimi kiliseden ikinci avlu ayırmaktadır. Girişi ana avludandır. Ana Avlunun güneyini derslik olarak yapılmış olan ancak şimdi öğrenci olmadığı için bu amaçla kullanılmayan bölüm yer alır.

Meryem Ana Kilisesinde Kızlar Korosu

Giriş, yedi dilimli kemerle girinti içine alınan ana kapı, erkek bazalt taşından, yağma söveli, dokuz parçadan oluşan basık kemerli olup Diyarbakır kimliğindedir. Yani Diyarbakır'ın diğer eski yapılarının tipik özelliklerini taşır. Kapı kemeri üstünde ayna bölümü, dıştaki dilimli kemerler, bunların üst ve yanları, üst silmeye kadar yine yerel özellikte olup yerel harçlı yapıdırma süslerle bezelidir. Ayrıca sağ ve sol üst kısım başlarında birbirine bakan, yüzleri dışa dönük iki aslan kabartması bulunmaktadır.² Patriklik kapısı üzerinde "Bu divan Patrik 2. Yakup tarafından inşa edilmiştir. 1860. 1896da da Patrik 2. Abdülmesih tarafından müminlerin malından onarılmıştır" yazıtı vardır. Sağda bekçi odası, solda üst kata çıkan on basamaklı merdiven, kiler ve orta oda bulunmaktadır. Üst kat planı ve avluya bakan yüzü ile tipik bir Diyarbakır evidir. Giriş eyvanı üzerindeki yazıtta da "Bu binalar 1881 yılında Amidli Süryani cemaatimizin malından inşa edilmiştir" denmektedir.

Avluya gelince doğu batı doğrultusunda uzanan avlu, kuzeyindeki kilise ile güneyindeki servis kanadı dediğimiz derslik, konut ve patriklik binası arasındadır. Patrik 2. Yakup bir sorundan dolayı Mardin'de kalamayınca buraya gelip yerleşir ve hayatının sonuna kadar burada kalır. Bu arada vefatında Meryem Ana Kilisesine bolca taşınmaz bağışlamıştır. Kilisenin içinde gömülüdür. Dersliğin üstünde yine yapının yapılışı ile ilgili bilgi yer almaktadır. Patrik kapısı bunun doğusundadır. İkiyüz yıldan daha eskiye inmeyen bu kanadın yerinde eskiden ne olduğunu bilmiyoruz.³

Ana Avlu, güney yöndeki tek alanlı derslik, bodrumlu ve betonarme tabliyelidir. Avluya lentolu altı pencere ve batı uçtaki sahanlıklı, merdivenli bir kapıyla açılır. Üstündeki yazıttan bu okulun 1850 yılında Patrik 2. Yakup döneminde, kilisenin ve Musa oğlu Yusuf Beyin malından tamamlanmış olduğunu anlıyoruz. Ana avlunun kuzeyinde şimdi papaz evi olarak kullanılan okul vardır. 1915 yılına

² Orhan Cezmi Tuncer, Diyarbakır Kiliseleri, Diyarbakır, 2002, age., s.21.

³ Orhan Cezmi Tuncer, age., s.23.

kadar burada Süryanice Eski Türkçe ve Arapça eğitim veriliyordu. Özel bandosu vardı. Süryanilerin müdür lojmanı yine bu kanattaydı. Tam bir Diyarbakır evi düzenlemesi düzenlemesi ve süslemesindedir. Bodrumu yüksek kurulmuştur. 9 basamakla eksendeki eyvana, buradan da arka ve yandaki odalara ulaşır. Dörder penceresi vardı odaların. Tavanın betonarme tabliyeye dönüştürüldüğü görülüyor. Buna karşılık 8 pencereyi örten yuvarlak kemerleri yerel nitelikte değildir. Eyvan kemer özengilerinin 2 sıra üstünde, doğu <Süryani Cemaatinin işi ya da isteğiyle 1914 yılında tamamlanmıştır. Batıdaki ise <bu nakışlar 1914 yılında puşucu gençlerin yardımıyla yapıldı' şeklinde iş dalını da aydınlatan yazı, diğerleri ile simetrik olarak çevresindeki süslemelerle bir bütünlük gösterir.

Ana avlunu, tek ögesi sekizgen havuzdur. Siyah erkek bazalt taşlarının kenarları, ortasındaki çanağı çevre su arki (kanal), musluk, demir parmaklık çurunuyla(kurna) geleneksel bir Osmanlı Diyarbakır havuzudur. Kilise aksında olup bunu daha geniş az düşük kare planlı bir platform çevrelerken köşelerine konan çiçeklerle zenginleştirilmiştir. 520 metre kareyi bulan sal taşı kaplı avlunu temizliği hemen dikkati çeker. Avlunun batısı şu anda bakımsız ve az kullanılan bir bahçedir.

Ana avlunun doğusunu kilise ve ona ait giriş kanadı belirler. Ortadaki ikisi bağımsız diğer ikisi yanda duvara bağlı çapları 60 santimetre gelen 4 pembe basık kolon, bunları içine bağlayan yarım daireden biraz basık bazalt kemerli, ön yüze bağlı giriş kanadı, kilise kitlesinin yarısı kadar yüksekliktedir. Üst başlıkları sade olup, alttakiler seki içinde kalmıştır. Bu pembe mermerleri ana kapı ve içeride doğu yöne bakan ana kemer yanlarında da göreceğiz. Avlu üstünde 3 yazıt vardır. Sol kolon üstündeki, ilk iki kelimesi Süryanice, geri kalanı Arapça olup <Bu kilise 2000 Yunan yılında=1689, H 1400 yenilendi' şeklindedir. Sağ kolon başlığındaki (Süryanice-Gerşuni) <Bu kilise 1844 Yunan yılında= I.S. 1533, Patrik Abdullah ve metropolit Yuhanna döneminde onarıldı' diyor. En sağ üstte, beyaz mermer kazınan Türkçe yazıt, giriş bölümünün 1965 yılında onarıldığı belirtiliyor. Narteks (giriş kanadı) aslına uyularak yenilenirken, üst kara damın, betonarmeye dönüştürüldüğü ve bu iki yazıtın yerlerine konduğu anlaşılmaktadır.⁴

İç Alan batı yönde kapıdan içeri girildiğinde ufak ön boşluk ayakkabılıktır. Giriş yönündeki yeni ahşap kadınlar mahfili iki boru ayağa taşıtılmışken sekizgen planın doğu bölümünü kaplar. Diğer uçları yığma ayaklardaki taş bingilere oturtulmuştur.

Sekizgen plan doğu yönde daha büyük ve biraz daha yüksek tutulan kemeriyle apsisi vurgular. İçinde aynı mermerin kullanıldığı iki kolon vardır ve mukarnas dizili basık bir kemerle birbirine bağlanırlar.

Örtü sekiz kemeri izleyen altın yaldızla boyalı kemeri izleyen silme, özengilerinde birbirine damlalarla bağlanırken üst örtüyü başlatmış olurlar. Kubbe sekizgen yıldızlı ve aynalı bir göbekte son bulmaktadır. Köşelerinden ve ortalarında sarkan zincirlere kandil asılmıştır.

Mobilya ve Donatılar bunları iki başlıkta toplamak gerekir. İnce yapı bölümüne giren taşınır, ancak yerinden oynatılmayan, mihrap kapı, masa, demir parmaklık ve kürsü gibileridir. Kandil, avize, şamdan, asa, ikon, perde, şamdan ve metal kaplar diğer kümeyi oluştururlar. Apsisi ayıran iki kanatlı kapıyı yanlarda yine ikişer kanatlı, daha ufak ve ondan daha sade birer kapı daha izleyerek arayı sağlar.

Üçüncü Avlu giriş kanadı sol yarısından süslü bir kapıyla buraya geçilir. Güneyinde Meryem Ana kilisesi vardır. Tuğla bir kemeri bulunur. Sağ ve sol yandaki pencereler farklıdır. Üçüncü avlunun doğusunda Suruçlu Mar Yakup Kilisesi vardır. Kuzey uçtaki diğerlerinden dar olan dört tonozlu alandan oluşan bu kilisenin avluya açılan üç penceresi vardır. Erkek taştan, yığma söveli ve kemerli beyaz taş silmeyle taçlanmış lentolu kapısı olup üzerinde de bir yazıt bulunmaktadır. 1693 yılına ait bir yazıt: Burasının Tanrı inayetiyle yenilendiğini ifade eden bir yazıdır.

4 Orhan Cezmi Tuncer, age., s.25.

Meryem Ana kilisesinin yapılış tarihi belli değildir. Bu kilisenin Mar Toma Kilisesi gibi dönüştürülmüştür. Önceden Şemsilerin tapındığı bir tapınak işlevini görmesi muhtemel olup İ.S. 280 yılında kiliseye çevrilmiştir.

2.2. Mar Petyun Keldani Katolik Kilisesi

Diyarbakır Özdemir Mahallesinde Yeni Kapı Caddesinde bulunan Mor Pedyun Kilisesinin ne zaman yapıldığı kesinlik kazanmamakla beraber tarihi 17. Yüzyıla kadar iner. Katolik Keldaniler tarafından günümüzde de kullanılan fakat şu anda onarımda olan bir kilisemizdir. Bununla birlikte ibadete

Mar Petyun Kilisesi Kilise içinden Mihrap kısmından görüntüler

açuktur. Diyarbakır'daki bir çok eski yapıda olduğu gibi bu kilisenin de ana yapı malzemesi siyah bazalt taşıdır. İbadet mekanı kemerler ve sütunlarla bölünmüş olup dört neflidir. Keldanilerin asıl yaşadıkları yer Bağdat'tır. İstanbul'da ise 250 Keldani yaşamaktadır. Diyarbakır'da cemaati bulunmamaktadır.

Giriş Şeftali Sokak2 nolu demir bir kapıdan girişin yapılır. Yığma söveli ve üstü yedi dilimli kemerle örtülen kapıyı basık bir kemer örter.

Doğu Avlusu sokak kapısından iki kemerli bir revağa girilir. Güneyindeki avlunun sonunda da bunun aynısı bulunmaktadır. Soldaki kapıdan sonradan yapıldığı belli olan kilisenin lojmanına ulaşılmaktadır. Giriş eyvanının üstü yine lojmandır ve avluya üstü yuvarlak kemerle örtülen beş pencere ve bir kapıyla açılır. Bağlantısı doğusundaki lojmandan bir sahanlıkladır. Kilise apsis kanadı bu avluya bakar. Çan kulesi de bu yöndedir.

İç alanı enine gelişen ve doğu yöne yönelen dört nefden oluşur. Tavan yüksekliği ve kemerleri, kilisenin boyutuna bağlı olarak daha alçak tutulmuştur. Bunu apsis kanadı tamamlar. İlk doğu nef 2.88m., ikincisi 2.90, üçüncüsü 2.80 ve doğudaki son nef 2.72m enindedir. Çapı 0.38m gelen altı kolonun alt başlıkları, yükseltilecek akça geçmez döşeme kaplamasına gömülmüştür.

Üst örtü kilise iç alanını duvarlara ve kolonlara asılmış 1.00m'lik floresan lambalar aydınlatıyor. Üç kemerli üç dizi ahşap tavan kirişlerinin oturmasını sağlamaktadır. Ahşap yastıklara oturdukları görülüyor. Doğu ve batı duvarında bunlar da yoktur. Üst toprak damın yanlara ve doğu yöne akıntılı olduğu bu yöndeki çörlenlerden belli oluyor. Apsis kanadı beş gözden oluşur. Bunların dışa destekleri olmayıp duvarları kalın tutulmuş ve

Kilisenin iç alanı cemaat mahfili

içe yansıtılmıştır. Son nef diğerlerinden daha ensiz olup kuzey ucunda bir pencerenin yerini, mukarnas dizisiyle örtülü dolap alır. İçi ikonla süslüdür. Bunun karşısı güney duvarındadır.⁵

Mar Petyun Kilisesi günümüzde görevini sürdüren ikinci kilisedir. Kilise duvarlarında taşıdığı tüm eskiliğin izlerine karşın, naif resimleri, yapma çiçeklerle süslü apsileri, duvara asılmış ayin giysileriyle, çarımha gerilmiş İsa ikonuyla ve Türkçe On Emir levhasıyla sanki bir ev izlenimi vermektedir.

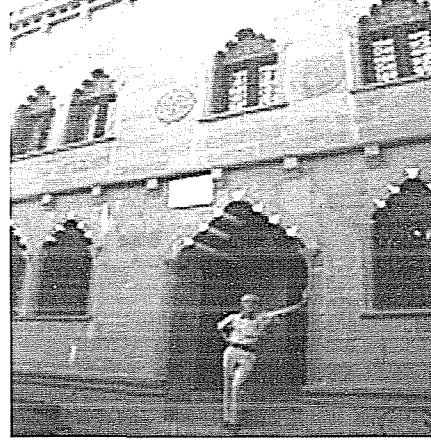
Keldaniler Keldani Katolik Kilisesine mensup Süryanilerdir. Efes Konsilinden sonra bağımsız bir diyoftizit kilise kuran Nasturiler Hindistan ve Orta doğuda çoğalırlar. 1304 yılında Nasturilerden bazıları Katolikliği benimserler ve Pap'nun otoritesini kabul ederler. Yeni kurulan bu kiliseye Keldani Kilisesi denir. Bu tarihten sonra Katolikliği benimseyen Nasturilere Keldani adı verilir. Keldaniler Papanın otoritesini kabul etmekle beraber kendi inanç sistemlerini korumuşlardır. Ayinlerini kendi dilleri olan Keldanice yapmaktadırlar. Günümüzde ayinin bazı bölümleri Arapça yapılmaktadır. Patriklik merkezi Bağdat'tır. Son kiliseye geçmeden Sayın Orhan Cezmi Tuncer'in kaleme aldığı Diyarbakır Kiliseleri adlı eserinde yirmi kilisenin tarihçesi, resim ve mimari yapıları yer almakta olduğunu belirtmeliyim.⁶

Diyarbakır Kilisesi

Diyarbakır'ın Sur içi mevkiinde Meryem Ana Kilisesi karşısında inşa edilmiş üç katlı bir yapı olan Diyarbakır Kilisesinin, en üst katı ibadet için, giriş katı ise misafirlerin ve ziyaretçilerin ağırlanması için kullanılmaktadır. Ayrıca misafirlerin ağırlandığı ve yönetim kademesinin yönetim odası olarak kullandığı girişte hemen sol tarafta bir küçük oda bulunmaktadır. Alt kat ise gençlerin, çocukların kalabilmesi ve çalışma faaliyetleri için ayrılmıştır.

Kilisenin ve Kilise Cemaatinin Oluşumunun Kısa Hikayesi:

1994 yılında toplanmaya başlayan Kilise cemaati, daha sonra Kilise önderlerinden biri olacak olan Pastör Ahmet'in Müslüman iken Hıristiyanlığa dönmesinden sonra⁷ Diyarbakır'da kendilerini hissettirmeye başlamışlar, beş yılı aşkın bir süre Diyarbakır'da Işık Kırtasiye ara-

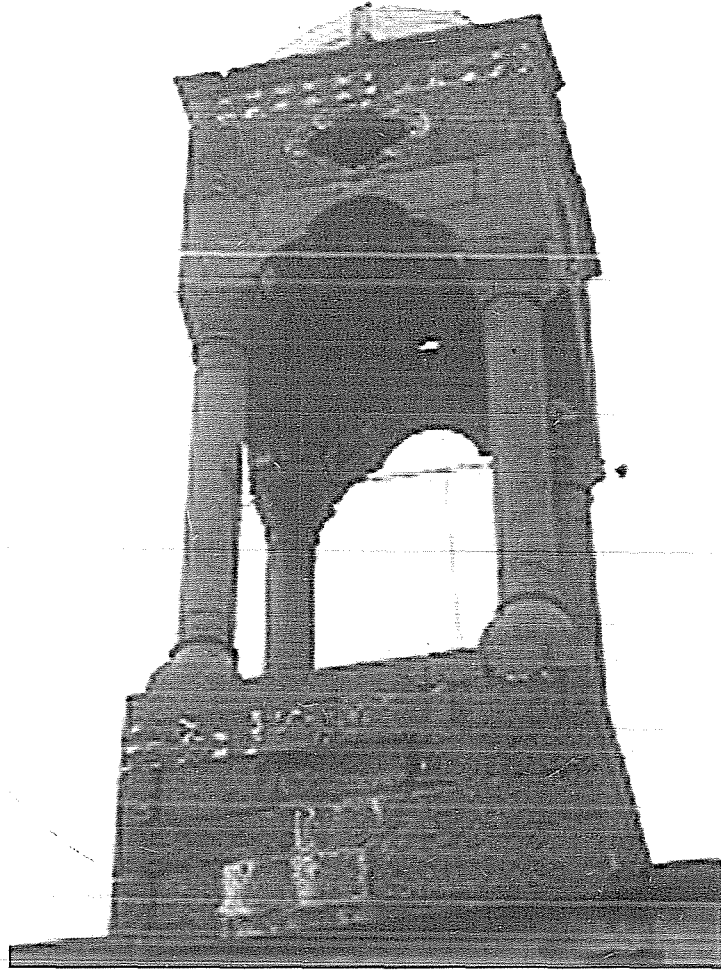

Protestan Diyarbakır Kilisesi ve Papazı

5 Orhan Cezmi Tuncer, age., s.119.

6 Orhan Cezmi Tuncer, age., s.189.

7 2 Davut Muratoğlu, Neden Hıristiyan Oldular, Müjde Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.99-106: Kırtasiyeci ve Kilise önderi olarak yer almış olan Ahmet'in din değiştirme öyküsü anlatılırken göze çarpan birkaç nokta şu şekilde özetlenebilir: 1. Alevi olduğu için sunniler tarafından alaya alınırlardı. "...Çünkü onların yanına gittiğim zaman koyu bir sohbet başlar ve o sohbet ise dönüp dolaşır bizim Aleviliğimize dayanırdı... Alevi-Sunni demeden elime geçen tüm kitapları okumaya başladım..." 2. İslamın Tanrısı sevgi değil bir gazap tanrısı idi, Sevmek değil, korkmak gereken bir tanrıydı: "...Kuranı Kerim'i çok dikkatli ve ağır ağır okuyordum. Okudukça kafamda sorular oluşmaya başladı... Bazen kendi kendime sorular sorardım. Tanrı bu kadar gaddar mıdır? Tanrı bu kadar sevgisiz midir? Tanrı'dan devamlı korkmak mı gerek? Tanrı kullanna kendisi hükmedemiyor da kulları aracılığı ile mi ceza veriyor? Mesela tevbe süresinin5. ayetindeki gibi "Müşrikleri gördüğünüz yerde öldürün," gibi ayetler..." 3. Tanrının lütfu olarak İsa Mesih ile tanışma süreci: "... Bir gün Milliyet gazetesini okurken alt köşesinde ufak çerçeve içinde yazılmış bir ilan gördüm. O ilanda: "İncil'i okumak ister misiniz? diye yazılıydı. Bir gün baktım soru-cevap şeklinde bir mektup geldi. Onu okurken altındaki telefon numarası gördüm. Ona telefon etmeye karar verdim. Aradan birkaç ay geçtikten sonra Tanrının sevgisi olmadan yaşayamayacağımı anlayınca, Tanrı'ya ve Onun Mesih'ine iman ettim. Tanrı bizleri o kadar sevdi ki, masum ve tertemiz olan günahsız kuzusunu, bizim günahlarımız için kurban etti... Tanrıma şükürler olsun ki beni karanlıkta bırakmadı. Bulduğum bu sevgi dolu ortamı, bana haz veren yaşantıyı, anlatabilmem mümkün değil. Bunu ancak yaşayıp görmek lazım. O zaman ne anlatmak istediğimi anlarsınız. İşte ben bu ortamı İsa Mesih'te buldum. İsa Mesih'in kâpısını çaldım beni içeri aldı. Ben de onun oğullarından biriyim artık..."

Çan Kulesi

cılığı ve ev toplantıları ile misyonerlik çalışmalarını sürdürmeye çalışmışlar, nihayet yapımı beş yıla yakın bir süre devam eden ve uzun tartışmalardan sonra kilise olarak kullanılmaya başlanan Meryem Ana Kilisesi karşısında yapılmış olan binaya taşınmışlardır. Sayıları 35-45 arasında değişmekte olan cemaatin başka ülkelerden gelmiş olan gönüllü misyonerleri de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Davut Muratoğlu, *Neden Hıristiyan Oldular*, Müjde Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Orhan Cezmi Tuncer, *Diyarbakır Kiliseleri*, Diyarbakır, 2002.

Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakır Tarihi*, 2 cilt, Diyarbakır, 1998.

Şevket Beysanoğlu-M.Sabri Koz-Emin Nedret İşli, *Müze Şehir Diyarbakır*, İstanbul, 1999, s.360-462.

Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır*, İstanbul, 2003, s. 62-79.